

ГЕРОІКА ЧАСУ В ОПОВІДАННІ ДЕНИСА ЛУКІЯНОВИЧА «ПІД СВІЙ ПРАПОР»

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1(47)

УДК 821.161.2.Лук7Під.09

DOI:10.24144/2663-6840/2022.1(47).137–144.

Шморлівська Л. Героїка часу в оповіданні Дениса Лукіяновича «Під свій прапор»; кількість бібліографічних джерел – 19; мова українська.

Анотація. Стаття присвячена маловідомому оповіданню Дениса Лукіяновича «Під свій прапор», котре поміщене в однойменній збірці 1917 року. Цей зразок творчості письменника репрезентує цілком нову для нього тему – січового стрілецтва як основного механізму боротьби за незалежність і єдність українських земель. Установлено жанрово-стильову специфіку твору на основі особливостей його змісту, форми, образної системи, тематичної парадигми. Доведено, що «Під свій прапор» має риси модерністського оповідання, тоді як циклічною структурою нагадує модерністський роман. Твір виконаний у стильовому діапазоні початку ХХ ст.: автор не відходив від засад імпресіонізму й експресіонізму. Для більшої правдивості у відтворенні картин тогочасної громадянської боротьби письменник, досі пристрасний імпресіоніст, не відкидає також використання реалізму й натуралізму. У межах контекстуально-інтерпретаційного аналізу апелювано до інших наукових та художніх текстів авторів, сучасників Д. Лукіяновича, зокрема праць В. Бобинського, М. Голубця, Л. Лепкого, А. Лотоцького, Ю. Назарака, Ю. Шкрумеляка та ін., які теж фокусувалися на зображенні руху Українських січових стрільців, його формуванні та значенні для всіх сфер національного життя, надто культурної. Зроблено висновок, що зазначена творчість Д. Лукіяновича художньо продемонструвала важливі етапи стрілецтва на західноукраїнських землях – від важких воєнних баталій до осмислення цінності такої боротьби. Увагу звернено й на інші питання: місце жінки у стрілецтві, побратимство на війні, сімейні цінності, націєтворчі засади формування держави та ін. Засвідчено, що проаналізований твір виявився першою авторською спробою зосередитись на явищі українського стрілецтва, використовуючи модерністську манеру й різноманіття малих жанрових форм, що пізніше переростуть і в більші художні полотна прозаїка.

Ключові слова: Д. Лукіянович, Українські січові стрільці, стрілецтво, жанр, стиль, мала проза, оповідання, модернізм.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень. Денис Лукіянович (1873–1965) відомий найперше як літературознавець, хоч показний він також оригінальною творчістю. Дещо з написаного впізнаване в художньому контексті, та це переважно великі прозові полотна – повісті («За Кадильну», 1902; «Від кривди», 1904; «Франко і Беркут», 1956) та роман («Філістер», 1909). Часто ці твори згадувалися в ракурсі реалістичного відображення української дійсності на зламі століть (передмови І. Денисюка та Л. Міщенко, Д. Павличка до їхніх видань), подекуди з характеристиками застарілого ідеологічного порядку. Мали місце також спроби написання літературного портрета Д. Лукіяновича (І. Приходько), огляду архівних матеріалів, що стосуються його біографії та діяльності (П. Баб'як), підготовки спогадів (Б. Горинь) тощо.

Водночас творча скарбниця Д. Лукіяновича як автора й цікавої малої прози таки обділена дослідницькою увагою – попри вже сучасні розвідки [Шморлівська 2016, 2017, 2020, 2021]. Але і в них заявлені в назві пропонованої студії твори не розглядалися. Власне, саме на помежів'я ХІХ–ХХ ст. припадає дебют цього автора, який починає з написання новел («Новелі», «Не бачив квітів», «Білі нарциси в'яли»), образків («Мої проходи»), оповідань («Перед святом “Свободи”»). Д. Лукіянович на межі століть загалом характеризується тяжінням до модернізму (імпресіонізму, експресіонізму, натуралізму, часто-густо їхнього синкретизму) і зосередженням на почуттях, внутрішньому світі людини. Інколи, може, й надміру ефемерний, ліричний, із

прагненням заглибитись у невидиме, письменник творить один модерністський текст за іншим, випробовуючи себе то новою стилістикою, то жанровою формою, а то й творчими «спробунками» нової літературної доби у плані теми, оповідача, манери оповіді тощо. Та є серед цієї малої прози і зразки цілком реалістичні, зокрема присвячені національним проблемам доби. Це оповідання «Під свій прапор», поміщене в однойменній збірці, виданій 1917 року у Львові. Твір цей кладе початок патріотичній стрілецькій епіці Д. Лукіяновича, що згодом продовжить у висвітленні подібних тем боротьби, націєтворення в інших полотнах – «Червона калина» (1926) та «Я – з більшістю» (1935). Ставлячи за мету дослідити дебютний зразок стрілецької тематики з погляду жанру і стилю, своєрідності персоносфери, важливо пам'ятати про основне завдання розвідки – головню вписати оповідання «Під свій прапор» у загальнолітературний контекст згаданої доби і тим самим доповнити творчий портрет Д. Лукіяновича, потвердити життєспроможність його як талановитого прозаїка-модерніста і на новому етапі діяльності.

Методи та методика дослідження. В основі статті лежить використання системного підходу до об'єкта вивчення. Цей підхід передбачає застосування традиційного описового методу і його ключових прийомів: спостереження, інтерпретації та узагальнення (для з'ясування своєрідності авторського стилю Д. Лукіяновича, його зв'язку з кодом тогочасної літератури). Також задля порівняння художнього зразка Д. Лукіяновича з іншими матеріалами (науковими і художніми) задіяно метод

контекстуально-інтерпретаційного аналізу: завдяки йому встановлюється статус твору Д. Лукіяновича відносно інших художніх зразків, його місце в соціокультурному контексті, не кажучи про те, що важливо відтворити авторські задуми, мотиви й цілі, загальний зміст питань тощо.

Виклад основного матеріалу. Оповідання «Під свій прапор», опубліковане на сторінках однойменної збірки (1917), присвячене боротьбі за волю України, показові її патріотів, які ризикували своїм життям задля майбутнього: «Сонце ясне, небо синє, а на полях тільки мріє стяг Вільної України і чета [військове формування] її борців» [Лукіянович 1917, с. 65]. Порушуються тут також інші теми, не менш важливі: славне українське минуле, стосунки між жінкою і чоловіком, старшим і молодшим поколінням, засади побудови патріотичних об'єднань та ін. Усі проблеми в оповіданні висвітлюються на тлі подій, що стосувались зародження добровольчого легіону – українських січових стрільців (УСС). Це було природним та актуальним для тодішнього українського письменства. «У міжвоєнний час, – зауважує дослідниця, – стрілецтво проявляє себе у літературному просторі як певна єдність із спільним чуттям історичної доби, ідеєю здобуття незалежної української держави, артистичними ідеалами, сукупною генераційною реакцією, наскрізними модусами товарищескості, братерства і взаємодопомоги» [Роздольська 2021, с. 4]. Якраз упродовж 1914–1918 рр. плідно формувався активний підрозділ Наддніпрянської армії УНР, особливо на території Галичини й Буковини. Саме таких героїв виписує Д. Лукіянович. Цей час в українській літературі названий періодом стрілецької Голгофи [Мафтин 2008], така проза, за словами дослідниці, «прагнула досягнути причини поразки національно-визвольних змагань, увіковічити подвиг стрілецтва» [Мафтин 2008, с. 74].

Тему стрілецтва розробляли в літературі ті, хто так чи інакше був причетним до УСС (А. Баландюк, В. Бобинський, М. Голубець, Л. Лепкий, А. Лотоцький, Л. Луців, Ю. Назарак, М. Угрин-Безгрішний, Ю. Шкрумеляк та ін.). Та є серед творчих репрезентантів доби і так звані «інші» митці, котрі пристали до січово-стрілецької теми, свідомо сприйняли історичні події, але не завжди входили до Легіону безпосередньо. Серед них виокремлюють О. Маковея, М. Вороного, О. Олесья, молодомузівців В. Пачовського, С. Чарнецького, Б. Лепкого, П. Карманського. До цього кола належить і Д. Лукіянович.

Щодо жанрової дефініції твору. Відомостей про неї у критичній літературі не знаходимо. Попри це доцільно використати характеристику пізніше написаної і теж патріотичного спрямування майбутньої роботи Д. Лукіяновича «Я – з більшістю» (1934, 1935), яку П. Баб'як поіменував «збіркою оповідань чи образків, пов'язаних між собою тематично, яку можна назвати романом» [Баб'як 2003, с. 207]. Це жанрове визначення максимально дотичне й до оповідання «Під свій прапор» (1917). Зауважив цю рису нового етапу літератури й І. Денисюк: «На початку

віку у малій прозі відчувається намагання дещо почерпнути з великих форм прози, що позначається на циклізації новел і оповідань» [Денисюк 1981, с. 169]. Цікаво, що, незважаючи на доволі значну кількість таких глав, чи то пак, розділів, у творі є спільний персонаж, дія якого поширюється на кожен частину, але має чітко визначені час, місце, індивідуалізована настроєм і життєвими поглядами цього героя. За допомогою подрібнення часопростору, вважає науковець, досягається серійність хронотопу твору: «Серійна послідовність розгортається не лінійно, а по спіралі, являючи собою багаторазове концентричне повернення до однієї і тієї ж теми (проблеми). Накладаючись одна на одну, кальковані інтерпретації щільно перекриваються в центральному секторі, кристалізуючись у ядро певного семантичного середовища» [Кондратюк 2009, с. 13].

Аналізований твір демонструє гнучкість та еластичність жанру оповідання початку ХХ ст. «Під свій прапор» – симбіоз різних літературних форм: того ж оповідання, ескіза і шкіца. Разом вони творять повну оповідну картину, що є багатопроблемною і багатозначною, та все ж не виходить за рубіж оповідання й більших прозових форм, наприклад, повісті. Оповідання втрачає свою врівноваженість, у ньому немає хронікальної фабули, залишається тільки потік свідомості і деяка філософічність. Звісно, такі зміни у жанротворенні, за словами дослідника, спричинені внутрішніми імпульсами розвитку: «Казуальність жанрових модифікацій включає в себе не тільки широкий спектр різноманітних умов, а й різні рівні їх опосередкування – трансформації викликаних життям, його потребами соціологічних, психологічних, естетичних ідей в генеалогічну свідомість певної соціальної групи письменників, критиків і читачів даного часу» [Денисюк 1986, с. 15–16].

Попри «суцільну» епічність у творі, Д. Лукіянович, перебуваючи у вічному потоці авторського пошуку, не позбавляє нову збірку вже відомого ліризму, уплітання цілих пісень, віршів у сюжет, що наштовхують реципієнта на рефлексії. Визначальною рисою жанрових особливостей оповідання «Під свій прапор» є також часте звернення до ритмічної організації фраз: «А в четвер дуже рано-раненько то не громи били, не гори валяться, то на журавенських сугорбах стрільно за стрільном злітало. А поки сонце з кривавих пелен виринали, то не вітер по житі ходив, то мужні, коренасті саксонці по журавенських сугорбах свої розстрільні схилили» [Лукіянович 1917, с. 42]. Таке мовлення з використанням протиставних порівнянь, нагромадженням однорідних конструкцій, застосуванням персоніфікацій наближають ці фрагменти більше до поезії, ніж до прози. Подекуди це максимально помітно: «Ще під горбом смілі німці мужну пісню співають, а на горбах без ворога у крові конають» [Лукіянович 1917, с. 42].

В оповіданні «Під свій прапор» після скупого пейзажного опису як експозиції («Над Печенією витала тиха, тепла нічка, закутана в густі хмари» [Лукіянович 1917, с. 5]) Д. Лукіянович одразу виво-

дить свого наратора і єдиного головного персонажа – Карпа Печеника. Власне, експозиція вибудовується на недовгому поверненні героя додому, де й відбувається його знайомство з іншими персонажами твору: Савою – його товаришем, Варкою – коханою, сім'єю (матір'ю, сестрами, дідом Лавром та ін.). Письменник не вдається до описовості в подачі образу Карпа, а прагне представити його невіддільною частиною цілого: спочатку природи, а потім – товариства УСС. На початку твору неозброєним оком помітні виваженість, пильність та сміливість героя. Ці риси проглядають через настроєві пейзажні замальовки: «Карпо пробирався суголовками обережно, тихо. Плигав, як тінь, і не полохав навіть нічних звіриків, ні птахів» [Лукіянович 1917, с. 5]. Уже в експозиції відчувається присутність воєнних дій у звичному устрої села. Та Д. Лукіянович і не прагне одразу ж етнографічно це передавати, а знову чуство, та не менш натуралістично, він говорить устами природи: «Ось уже в корчах над заспанним потічком затюхав та залящів йому [Карпові] в привіт одинокий соловейко на калині, що не вспів ще одлетіти, бо жахався минати бойову лінію. Густо злітали з крачків і з викопу здовж польової доріжки святоїванські хробачки, як шрапнелі ліліпутів» [Лукіянович 1917, с. 5–6]. Якщо порівнювати початок твору, де подано манливу пасторальну ідилію з цими рядками, відчутним стає виразне відштовхування, небажання відтворювати в уяві все описане автором. Психологізуючи пейзажі, Д. Лукіянович індивідуалізує події, пропускає їх крізь себе, створює «чуттепис». Це і служить виразною рисою імпресіонізму: «В імпресіоністичних творах пейзажі часто виконують психолого-характерологічну функцію, тобто відображають душевний стан, настрої персонажа, створюючи тло подій» [Кондратюк 2009, с. 14].

Таємний рух проглядає вже на перших сторінках оповідання «Під свій прапор» («У стебнику землянку підкопуємо, бо вже москаль усіх нас переписав. Ходім до них, бо не відають, що тут скоїлося» [Лукіянович 1917, с. 6]). Та поки не ясно, про що говорить автор. Зрозуміло: Карпа не зовсім раді бачити в селі, бо його прихід може викликати підозри («Давайте всі позір! Оподалик од хати держатися, а бачиш, що жандарми тебе пазять, – просто до землянки. Тільки сліду за собою не лишай!..» [Лукіянович 1917, с. 7]).

Тільки у другій главі автор прямо згадує про українських січових стрільців: «А там приглянувся, як той могутній розмах українства, що вислав УСС в поле, не заломився перед залізною стіною, що в початках серпня виросла на українських землях» [Лукіянович 1917, с. 8]. Помічаємо прихильність Д. Лукіяновича до цієї організації. Недарма використано алюзію на Тараса Шевченка: «[УСС] як святий жар тлів під грузом ворожого наїзду, щоб знов спалахнути» [Лукіянович 1917, с. 8]. Образ Кобзаря та його творчості часто постає у творах стрілецької тематики «як джерело ідей, настроїв, образів та мотивів, з допомогою якого можливо конструювати візію нової української дійсності, висловлювати власну ідентичність та ідеали» [Роз-

дольська Феномен 2021, с. 22]. З погляду І. Роздольської, Т. Шевченко постає «зразком громадянської постави, генерує у наступників мотив співця» [Роздольська 2021, с. 22].

Розмови з односельчанами та січовиками переплітаються з іншою сюжетною лінією – душевними бесідами Карпа з коханою дівчиною Варкою. Саме ці епізоди наділені особливою ліричністю, хоч і молодиця сердиться на парубка через таку довгу розлуку. Д. Лукіянович не подає класичний жіночий образ, а зображує натуру сильну, вольову: «Я почала з Івгою та з Гапкою [землянки копати]; тоді пристали і товариші та й не дивилися на такого осаула» [Лукіянович 1917, с. 8]. З історичних джерел відомо, що на момент існування УСС була спеціальна жіноча чота легіону українських січових стрільців, вона ж і вважається першим військовим жіночим підрозділом у Європі. Мабуть, саме тому письменник навіть у любовній сюжетній нитці подає українську жінку як борця.

Цікаво, що образ жінки-воячки, стрілкині мало змальований у тогочасній національній літературі часто через певні застереження чоловіків-вояків щодо участі жіноцтва в бойових діях. Так, наприклад, у листуванні Д. Вітовський ділиться інформацією про свою сотню: «Усе вже в сотні маю: доброго кухаря, кравця, шевця, хор, бракує лишень ще кілька гарних стрільців жіночої статі. Але в цій справі ще не запало в сотні остаточне рішення, нема ще згоди. Одні тримають мою сторону, антифеміністичну, інші бажали б вже мати між собою ту красну половину. Поки не буде згоди, доти не прийму до сотні ніякої, навіть найгарнішої стрілиці» [За волю України 1967, с. 279]. Тільки в стрілецькому дискурсі віденського «ВСУ» тема українки-воячки була популярною, зокрема часто згадувались реальні героїні часу: С. Галечко, І. Кузь, О. Степанівна та ін.

Незважаючи на особливості творення малої прози, Д. Лукіянович не скупиться на докладне розгортання історичного тла. Він прискіпливо виписує перемоги січовиків, їхню міць, активно послуговуючись фактажем. В одному з таких відступів автор згадує: «Коли ж під кінець січня почався з Карпат загальний наступ на москалів, тоді УСС боролися, як лви, а вже найбільшою, вічною славою вкрилися на Маківці» [Лукіянович 1917, с. 15]. Ця згадка про гору Маківку є вкрай важливою деталлю усього життєво-творчого шляху письменника, адже зв'язується з іншим його твором, але вже науково-популярним – «Маківка – гора стрілецької невмирущої слави». Ця праця датована в основному ще 1939 р., але довго залишалась неопублікованою. Лише у 2005 р. вона побачила світ у Львові під редактурою Г. Сварник.

Автор передмови й упорядник Р. Дзюбан подає цікавий момент, пов'язаний із написанням «Маківки...», що є примітним і для аналізованої збірки: «Свій твір Д. Лукіянович писав на аркушах звичайних учнівських зошитів, чорним чорнилом, чітким почерком... У своєму дослідженні Лукіянович використав як друковані, так і архівні матеріали

(переважно, відділу рукописів Бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові)» [Лукіянович 2005, с. 12–13]. Ці слова наштовхують на думку, що, вочевидь, і у своїх художніх творах письменник задіявав історичні факти, тому збірка «Під свій прапор» цілком може служити художньою ілюстрацією боротьби стрільцтва.

Одним із перших гострих моментів, яким автор апелює до почуттів читача, є звістка про смерть, а точніше, вбивство Карпового батька якраз «за прапор». Ця трагічна подія служить першим виразним сигналом назрівання чергового етапу боротьби, битви: «Сто голов розіб'ю за ту одну голову, сто грудей проколю!» [Лукіянович 1917, с. 17]. Образ прапора був украй важливим для січовика, адже символізував незалежність і свободу України. Так, автори патріотичного місячника «Червона калина» (1917) в одному з випусків теж наголошували: «...ми перші піднесли *прапор* вільної УКРАЇНИ й ділами нашими, самим нашим буттям голосили перші світові про Вкраїну, про боротьбу за її волю» [Червона калина 1917, с. 4].

Далі настрої оповідання смутніє, барви навкруги згущуються. Особливим смутком сповнений монолог Карпа на могилі батька; син хоч і твердить про обов'язки перед Вітчизною, та людський живець бере верх: «Наш прапор підніметься, як обчімхане дерево, що наливається свіжими соками, в пні грубує, пускає парости, а верхівка знімає ще вище, плавати у сонці» [Лукіянович 1917, с. 22]. Концепт могили не мислиться тут як щось кепське, трагічне, ба більше, утворює єдність: «могила-Україна». Вона складає сенс національної пам'яті, є святим доведенням вічної боротьби.

«Військо йде», бій триває. Саме в основній частині оповідання сюжет розгортається стрімко. Паралелізм, створений автором, підсилює враження про людську боротьбу на тлі природних явищ, що тут сприймаються як катаклізми: «Збруа дзвонить, іржуть коні. А гайвороння налітає, налітає, налітає» [Лукіянович 1917, с. 25]. Його «кра...кра...кра» співзвучне до пострілів зброї. Після цілком модерністської уривчастості, частих звуконаслідувань природи Д. Лукіянович «центрує» усі наступні події на Карпові, який начебто ожив, коли почалася чергова сутичка: «На його блідих щоках заграли дві червоні латки, як на гдулях [грушах] перед Спасом, та збігли що та шума; на чорні алмази зсунулися повіки, а проте очі з-за них блисконули» [Лукіянович 1917, с. 26]. Юнак вирішує боротися, тому покидає рідне село. Після мовчазного прощання Карпо ще більше міниться у стані: «Пішов під липи і виріс коло них, як стрункий явір на межі» [Лукіянович 1917, с. 27].

Автор майстерно поєднує основну сюжетну лінію з пейзажними відступами, які ще більше підсилюють значення всіх дій, учинків людських. Таке натуральне тло наче оголює кожен закуток душі персонажа. Не без користі письменник використовує для показу дій природи цілком «людські» дієслова, ніби вона, природа, і є людина: «Сонце *відбилося* ще вище, палючим вогнем *обситало* поля,

солоним потом *обливало* валку» [Лукіянович 1917, с. 27]. Занурення у природу як прекрасне цього світу особливо контрастує з кривавими подіями і є важливим маркером митця-імпресіоніста. Ось як про це висловлюється дослідниця згаданої стильової манери: «Художній текст імпресіоніста – це не об'єктивна картина світу, а система складних суб'єктивних вражень про нього, яскраво забарвлена творчою індивідуальністю митця. Особливо вразливі імпресіоністи до чуттєвої краси світу; вони чудово відтворювали природу, її красу, розмаїтість і мінливість життя, єдність природи із людською душею» [Кондратюк 2006, с. 137].

Ще одним композиційним елементом виступають спогади Карпа про Варку. У його свідомості вони є моментом повернення додому, до чогось рідного й сокровенного: «Може, і Варка виказилася в ту хвилину з землянки та й блудить очима по небесній стелі, цвяхованій золотими гвіздками?» [Лукіянович 1917, с. 35]. Саме такі ліризовані відступи демонструють усю глибину думки Д. Лукіяновича-імпресіоніста, який прагне вражати. Читач бачить, напевне, дівчину краще і глибше, ніж сам Карпо.

Сюжет і в середині твору залишається динамічним. Одна подія різко змінює іншу. Досягається цей швидкий хід і зверненням до порухів природних: «Дві тіні скрилися під яблуні, пересунулися попід черешні, пропали за калиною і виринули аж перед ясным блиском ватри на леваді» [Лукіянович 1917, с. 35]. Яблуні, черешні, калина, ці природні маркери наче створюють відправні точки для персонажів, поки нікому не відомих. Аж із наступного абзацу дізнаємось, що це були Карпо і Сенько. Той супроводив хлопця з важливим посланням щодо наступного бою. Навіть сама зустріч головного героя з його приятелем Сеньком є дуже фрагментарною, моментами незрозумілою – чи то імпресіоністськи обірваною, чи то по-стрілецьки зашифрованою.

Карпо лине до рідних земель, та настрої у нього смутний. Д. Лукіянович прагне передати почування юнака через пісню:

*Ой на горі, на могилі,
На широкій Україні
Лежить козак над горою,
Закрив очі муравою.
Що в головах орел кряче,
А в ніженьках коник плаче.
Встань, козаче, та проснися.
На Вкраїну подивися,
Вже й стремени твої стліли,
І лице твоє не біле,
Орли очі повиймали,
Турки шабельку забрали*

[Лукіянович 1917, с. 36–37].

Ще більшою печаллю, думкою про абсурдність війни як такої сповнена зустріч Карпа із жовнярем Федором Чабаном, який нібито вбив його батька через уже згаданий прапор. Чоловік сам не розуміє, чому так учинив: «Нікого я не вбивав, комашці смерті не задав, аж війна зробила мене душегубом» [Лукіянович 1917, с. 38]. Хлопець, попри

весь біль, «заткнув пістолю за пояс» і сів під явором з ним розмовляти, «як то полтавців, харківців і киян; чернігівців, подолян і волинців, і білорусів та й кубанців, усіх синів широкої України одурено і послано буцім то з чужим царем битися, а їх послано на Галич тутешні слободи нівечити, кривавий, культурний доробок руйнувати» [Лукіянович 1917, с. 38–39]. Цей монолог головного персонажа, сповнений гарячими слізьми за Україною, демонструє і громадянську позицію самого автора. Д. Лукіянович не прагне тільки показати січових стрільців як захисників краю, а доводить гадку про те, що будь-яка війна є великим злочином, тяжким гріхом.

Усі чекають новин від Сенька, підмоги від кошового. Хлопець передає важливе послання: «Кошовий товариству поклін засилає, своєю головою за вас промишляє; потерпіти всіх вас просить: не забавить, він прийде, під власний стяг вас поведе» [Лукіянович 1917, с. 41]. Цікаво, що саме під час таких патріотичних епізодів автор використовує ритмізовану мову, тим самим ніби створюючи підбадьорливий настрій. Бійці його підтримують, лунає така ж піднесена відповідь: «Недаром нас заховали, Москві послуку не дали. Ой, де орли, де соколи, нам дорога в чисте поле!» [Лукіянович 1917, с. 41]. Після такого ритмізованого ліричного твору діалогу письменник і далі в подібній манері зображує наступні події («Ой, ще сонце не сходило, як втікачі повставали і росю припадали» [Лукіянович 1917, с. 41]), ще більше акцентуючи на динаміці сюжету в цій частині.

Наступний XIV-й розділ максимально наближений за манерою подачі до текстів фольклору. Пейзажні замальовки, численні художні засоби, особливо паралелізми, наводять на гадку, що перед нами дума, подана в епічній формі. Ось один із яскравих заперечних паралелізмів, що формує «зап'ячку» [початковий елемент композиції думи] розділу: «А в четвер дуже рано-раненько то не громи били, не гори валяться, то на журавенських сугорбах стрільно за стрільном злітало. А поки сонце з кривавих пелен виринали, то не вітер по житі ходив, то мужні коренасті саксонці по журавенських сугорбах свої розстрільні схилили» [Лукіянович 1917, с. 42]. Плакати то ж є по кому, адже саме в цьому розділі мовиться про найгостріші військові баталії. Тут уже немає суцільної чуттєвості з уст героїв чи наратора, а сам жорстокий натуралізм: «Целюлоза і кров воняли. Аж коли пекло прогуло, вся толічка [пасовисько] була глибоко зрита, весь курінь посіканий, тіло і кров перемішані з глиною на заміс» [Лукіянович 1917, с. 43]. Однак такі відверті картини не подаються з метою викликати відразу чи страх, навпаки, вони демонструють передумови формування міцного стрілецького характеру – попри всі несприятливі фактори. Подібно зобразив табір січовиків і Л. Лепкий у мемуарному етюді «Як сонце гліне з поза хмар», де загін прокладає нову дорогу серед мочарів і болота, живе у стайнях і зруйнованих селянських оселях [Світ 1917, с. 7–9].

Саме тут уперше так яскраво оприсутнено архетип смерті, яка не зупиниться ні перед чим, –

смерті на війні. Вона, смерть, виступає абсолютно чужорідною, неприпустимою, але очевидною. Набагато глибше від людей, які під час бою втрачають сенсори чуттєвості, відчуває кінець природа. Вона звучить краще й переконливіше, ніж прямі описи смерті: «Стомився косар. Тиша облетіла горби і поля. Сумно схилилися дерева, тікав окровавлений потік, розлетілися пташки, розбіглися звірики. А невтомне сонце животворне без упину вирощувало життя округу розритої, перекопаної толічки [пасовища]» [Лукіянович 1917, с. 43–44]. Образ-штрих крові ще раз потверджує важливість концепту смерті у творах стрілецької тематики. Наприклад, в уривках поезій: «пане сотник, ми з тобою, / загули усі – / Як до чарки, так до бою, / Кривавого перебою / Дужі ми й міцні» [Республіканський самохотник 1918, с. 11]; «Ми у бій підем кривавий / За своїх братів...» [Республіканський самохотник 1918, с. 12]. Або ще: «Міцно там стоять у полі / Наші славні герої / Нищать ворогів відвічних / І ведуть криваві бої» [Республіканський самохотник 1919, с. 12]; «Бачиш, защо тільки ллється / Стрілецької крові?» [Республіканський самохотник 1918, с. 8].

Боротьба триває. Ханенко віддає нові накази, роздумує над стратегією бою. Одним із таких наказів Карпові було здати німцям інформацію про розташування російських військ: «Ось вам план табору, зроблений російським прапорщиком од саперів, а тут план двох становищ під тяжкі гармати. До того ще скажу, що в Бакочині є два великі склади муніції: один у гобальні [?], другий під голим небом, на горі проти церкви. В Печенії великий обоз і корпусна управа. Всі ті місця можу ще докладніше описати і визначити» [Лукіянович 1917, с. 47]. Звісно, німці йому попервах не вірять, але все ж Карпові вдається їх переконати: «Там спільний наш ворог. Я добровільно до вас прийшов» [Лукіянович 1917, с. 48]. Розвідка на чолі з Карпом вирушає на пошуки переходу до зазначених місць. Вояки знущані хлопцями, та він не дає себе образити, ще раз потверджуючи силу духу: «Я син поневоленої нації, але знущатися надо мною зась» [Лукіянович 1917, с. 51]. План усе ж спрацював, хлопець не обманював німців, і ті задумали напад на москалів.

Різко змінюється природне і настроєве тло навкруги: «З-над Козари за Дністром приснув світ. Верх журавенського парку котиться повільно, золото-срібло валиться на ганок, на всю палату. Щезла зо двору мряка холодна, що всю ніч висить на багні під кряжем» [Лукіянович 1917, с. 54]. Міниться у своїх почуваннях герой: «Карпо ясне вітав сонце – він живе, він буде жити» [Лукіянович 1917, с. 54]. Особливе ж «налаштування» несе природа, вона вперше за довгий час знову з-під пера автора виходить оптимістичною: «Пливе радість, лине чар. На чубах лип блискучі перли, на тюльпанах горить янтар. Весь двір і парк гуде: цяр-цяр!..Зо двору в парк і з парку двір пливе і мчить: ці-цір! ці-цір!..» [Лукіянович 1917, с. 54].

Таке позитивне тло пов'язане зі зміною сюжетної лінії, точніше – з її невідворотною точкою: «Нинішній день – великий день!» [Лукіянович

1917, с. 54]. Січовики готуються до великого фінального бою, стягують під Дністер усі сили. Починається битва, життя в таборі кипить. Здається, люди звикли до такого воєнного ритму вже більше, аніж до звичного, буденного. Ідея безнастанної і всеохопної боротьби за національну гідність і свободу, що часто відкидала на другий план особисте життя, якраз і лягла в основу руху «усусівців». Найчастіше в патріотичних лозунгах виринали тільки два слова «бій» і «ми»: «...що і ми не тільки жовніри, але і будучі горожани Вільної Самостійної країни. Велика історична ідея перестала бути для нас лише переконанням, вона вросла в характер і душі наші, перейшла в діло, стала основним нервом життя нашого. Ми знаємо, за що ідемо на труди і бої, за що лишаємо могили за собою. Ми свідомі цілі нашої на будуче і доріг, що ними йтимемо в життю своєму...» [Лазарович 2016, с. 115].

Настає розв'язка. Усі прагнуть, щоби гніт війни закінчився: «Кожний вірив, що в його хагі настане супокій, а на світі – мир. Вдячним оком гляділи на побідні війська» [Лукіянович 1917, с. 61]. Та ще більше радіє перемозі людській природа: «Пшеничка-жито колос свій клоняють, під ноги стелить траву ярк, потічок оббиті ноги сполоче, а в лісі пташки пісоньку дзвонять, скоростріли колосся не жжали, трави не стоптали копитами коні, ріллі не спорили шрапнелі, гранати, вода не красилась червоною кров'ю. Ходи до нас – слава тобі!» [Лукіянович 1917, с. 61]. Нарешті рідна земля сприймається «своєю», а не «чужою», що, за словами дослідниці, є цілком очевидно рисою творів стрілецької тематики: «Образ світу загальноструктурований за антитезою «свій–чужий», що є прямою проекцією реального соціально-історичного часу, який увиразнює тему відвоювання «свого» простору» [Роздольська 2021, с. 14].

Література

1. Баб'як П. Лукіянович Денис Якович. Українська журналістика в іменах. Львів, 2003. Вип. 10. С. 207.
2. Денисюк І. О. Жанрові проблеми новелістики. *Розвиток жанрів в українській літературі XIX – поч. XX ст.*: зб. наук. пр. Київ, 1986. С. 6–49.
3. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст. Київ: Вища школа, 1981. 216 с.
4. За волю України. Історичний збірник УСС: в 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964 / ред. кол.: С. Ріпеський (гол. ред), Л. Лепкий, Л. Луців. Нью-Йорк: Видання Головної Управи Братства Українських Січових Стрільців, 1967. 608 с.
5. Кондратюк Л. М. Імпресіонізм як зона взаємодії художніх мов різних мистецтв. Наукові праці: *Науково-методичний журнал*. Миколаїв: МДГУ ім. П. Могили, 2006. Т. 59. Вип. 46. С. 137–143.
6. Кондратюк Л. М. Сильові тенденції імпресіоністичної прози в українській, російській та англійській літературах поч. XX ст.: автореф. дис.канд.філол.наук: 10.01.05. Київ, 2009. 20 с.
7. Лазарович М. Легіон Українських Січових Стрільців: формування, ідея, боротьба. 2-ге вид., доп. Тернопіль: Джура, 2016. 628 с.
8. Лукіянович Д. Під свій прапор / Під ред. Миколи Голубця. Львів: з друкарні А. Гольдмана, 1917. 80 с.
9. Лукіянович Д. Маківка – гора стрілецької невмирущої слави. Упоряд. Р. Дзюбан; Наук. ред. Г. Сварник. Львів, 2005. 184 с.
10. Мафтин Н. Д. Західноукраїнська та еміграційна проза 20–30-х років XX ст.: парадигма реконквісти. Івано-Франківськ. 2008. 356 с.
11. Республіканський самохотник. Появився на славній Діброві в Станіславові р. 1918 місяця грудня 31 дня (без перепустки). Станіславів, 1918–1919.
12. Роздольська І. Літературний феномен Українських Січових Стрільців: функціонування та структура покоління: автореф. Львів, 2021. 38 с.

Усвідомлюється розв'язка і через подачу спершу ілюстрації, на якій зображено повернення військового до коханої (очевидно, Карпа до Варки), пізніше й самою розповіддю про мент зустрічі, правда, нещасливий, адже парубок говорить про те, що через сім днів знову на нього очікує дорога, треба в похід виступати, бо «калина похилилась, Україна зажурилась» [Лукіянович 1917, с. 63]. Дівчина відмовляється від супроводу для Карпа і залишається вдома. Попри сумну любовну розв'язку, оповідання закінчується піднесеним патріотичним настроєм, звучить девіз найбільшої любові до Батьківщини: «Несу свою буйну голову, проллю молоду кров за Україну. Бо Україні я служив, для України тільки жив» [Лукіянович 1917, с. 64].

Останній розділ хоч і слугує завершенням твору, та є початком нової історії: «Розступилася громада, пливе чета, пливе друга, а в бакочинській ідуть дві стрілкині. Іде Івга і Варвара» [Лукіянович 1917, с. 65]. Завершується ж оповідь зверненням наратора до тієї, за яку боролись славні січовики Лукіяновичеві: «Сонце ясне, небо синє, а на полях тільки мріє стяг вільної України і чета її борців...» [Лукіянович 1917, с. 65].

Висновки. Таким чином, опісля численних попередніх проб пера на сторінках періодики одноїменне оповідання зі збірки «Під свій прапор» відкрило образ автора цілком по-новому. Фактично було закладено початок іще одного ідейно-тематичного спрямування у творчості Д. Лукіяновича: зображення воїнів із народу, послів доброї волі. Січові стрільці є начебто джерелом, першоосновою для подальшого зображення письменником різних суспільних рухів, найчастіше селянських. Усі вони так чи інакше боротимуться за свої права, свободу, незалежність України.

13. Світ / видає і за редакцію відповідає М. Голубець. Львів, 1917–1918.
14. Червона калина: поважний сатиричний січовий місячник. Видає Гурток У.С.С. Відповідальний редактор М. Угрин-Безгрішний. Кіш Українського Січового війська, 1917.
15. Шморлівська Л. «Багнітки» Д. Лукіяновича з погляду імпресіоністської поетики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство*: зб. наук. пр. 2016. № 8 (333). С. 196–200.
16. Шморлівська Л. Дебют Дениса Лукіяновича в українській літературі: шлях від малого. *Scripta manent: молодіжний науковий вісник Інституту філології та журналістики*: зб. наук. пр. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. Вип. 3. С. 125–128.
17. Шморлівська Л. Модерністські віяння у «Новелях» Дениса Лукіяновича. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство)*: зб. наук. пр. 2017. № 2 (20). С. 259–264.
18. Шморлівська Л. Стильовий синкретизм початку ХХ століття: новела Дениса Лукіяновича «Не бачив квітів». *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 23. С. 124–129.
19. Шморлівська Л. Селянська епіка Дениса Лукіяновича (на матеріалі оповідань «Ландвійт скинувся» й «Перед святом “Свободи”»). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2021. Вип. 2(46). С. 304–311.

References

1. Babiak P. (2003) Lukiianovych Denys Yakovych. *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh* [Lukiyanovych Denys Yakovych. Ukrainian journalism in names]. Lviv. Vyp. 10. S. 207 [in Ukrainian].
2. Denysiuk I. (1986) Zhanrovi problemy novelistyky. *Rozvytok zhanriv v ukrainskii literaturi XIX – poch. XX st.* [Genre problems of short stories. Development of genres in Ukrainian literature of the 19th – early 20 century]: zб. nauk. pr. Kyiv. S. 6–49 [in Ukrainian].
3. Denysiuk I. (1981) Rozvytok ukrainskoi maloi prozy XIX – poch. XX st. [Development of Ukrainian short prose of the 19th – early 20th century]. Kyiv: Vyshcha shkola. 216 s. [in Ukrainian].
4. Za voliu Ukrainy (1967) Istorychnyi zbirnyk USS: v 50-littia zbroinoho vystupu Ukrainskykh Sichovykh Striltsiv proty Moskvy 1914–1964 [For the freedom of Ukraine. USSR historical collection: on the 50th anniversary of the armed uprising of the Ukrainian Sich Riflemen against Moscow 1914–1964] / red. kol.: S. Ripetskyi (hol. red), L. Lepkyi, L. Lutsiv. Niu-York: Vydannia Holovnoi Upravy Bratstva Ukrainskykh Sichovykh Striltsiv. 608 s. [in Ukrainian].
5. Kondratiuk L. (2006) Impresionizm yak zona vzaiemodii khudozhnikh mov riznykh mystetstv [Impressionism as a zone of interaction of artistic languages of different arts]. *Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyi zhurnal*. Mykolaiv: MDHU im. P. Mohyly. T. 59. Vyp. 46. S. 137–143 [in Ukrainian].
6. Kondratiuk L. (2009) Stylovi tendentsii impresionistychnoi prozy v ukrainskii, rosiiskii ta anhliiskii literaturakh poch. XX st. [Stylistic tendencies of impressionist prose in Ukrainian, Russian and English literature of the beginning 20th century]: avtoreferat. 10.01.05. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].
7. Lazarovych M. (2016) Legion Ukrainykh Sichovykh Striltsiv: formuvannia, ideia, borotba [Legion of Ukrainian Sich Riflemen: formation, idea, struggle]. 2-he vyd., dop. Ternopil: Dzhura. 628 s. [in Ukrainian].
8. Lukiianovych D. (1917) Pid svii prapor [Under Own Flag] / Pid red. Mykoly Holubtsia. Lviv: z drukarni A. Goldmana. 80 s. [in Ukrainian].
9. Lukiianovych D. (2005) Makivka – hora striletskoi nevmyrushchoi slavy [Makivka is a mountain of infant immortal glory]. Uporiad. R. Dziuban; Nauk. red. H. Svarnyk. Lviv. 184 s. [in Ukrainian].
10. Maftyn N. (2008) Zakhidnoukrainska ta emihratsiina proza 20–30-kh rokiv XX st.: paradyhma rekonkisty [Western Ukrainian and emigration prose of the 20s and 30s of the 20th century.: the paradigm of the Reconquista]. Ivano-Frankivsk. 356 s. [in Ukrainian].
11. Respublikanskyi samokhotnyk (1918–1919) [Republican self-willed]. Poiavyvsia na slavnii Dibrovi v Stanislavovi r. 1918 misiatsia hrudnia 31 dnia (bez perepustky). Stanyslaviv [in Ukrainian].
12. Rozdolska I. (2021) Literaturnyi fenomen Ukrainykh Sichovykh Striltsiv: funktsionuvannia ta struktura pokolinnia [Literary phenomenon of Ukrainian Sich Riflemen: functioning and structure of generation]: avtoref. Lviv. 38 s. [in Ukrainian].
13. Svit (1917–1918) [World] / vydaie i za redaktsiiu vidpovidaie M. Holubets. Lviv [in Ukrainian].
14. Chervona kalyna: povazhnyi satyrychnyi sichovyi misiachnyk (1917) [Red Viburnum: a respected satirical Sich monthly]. Vydaie Hurtok U.S.S. Vidpovidalnyi redaktor M. Uhryn-Bezghrishnyi. Kish Ukrainskoho Sichovoho viiska [in Ukrainian].
15. Shmorlivska L. (2016) «Bahnitky» D. Lukiianovycha z pohliadu impresionistskoi poetyky [“Bagnitky” D. Lukiyanovych in terms of Impressionist poetics]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Literaturoznavstvo*: zб. nauk. pr. № 8 (333). S. 196–200 [in Ukrainian].
16. Shmorlivska L. (2016) Debiut Denysa Lukiianovycha v ukrainskii literaturi: shliakh vid maloho [The debut of Denys Lukiyanovych in Ukrainian literature: the path from childhood]. *Scripta manent: molodizhnyi naukovyi visnyk Instytutu filolohii ta zhurnalistyky*: zб. nauk. pr. Lutsk: Vezha-Druk. Vyp. 3. S. 125–128 [in Ukrainian].

17. Shmorlivska L. (2017) Modernistski viiannia u «Noveliakh» Denysa Lukiiianovycha [Modernist trends in “Novels” by Denys Lukiyanovych]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Filolohichni nauky (literaturoznavstvo): zb. nauk. pr. № 2 (20)*. S. 259–264 [in Ukrainian].

18. Shmorlivska L. (2020) Stylovyi synkretyzm pochatku XX stolittia: novela Denysa Lukiiianovycha «Ne bachyv kvitiv» [Stylistic syncretism of the early twentieth century: a short story by Denys Lukiyanovych “I have not seen flowers”]. *Visnyk Mariupol'skoho derzhavnogo universytetu. Serii: Filolohiia*. Vyp. 23. S. 124–129 [in Ukrainian].

19. Shmorlivska L. (2021) Selianska epika Denysa Lukiiianovycha (na materialy opovidan «Landviit skynuvsia» u «Pered sviatom “Svobody”») [Peasant epics by Denys Lukiyanovych (based on the stories “Landwitt is thrown off” and “Before the holiday of “Freedom”)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia*. Vyp. 2(46). S. 304–311 [in Ukrainian].

THE HEROICS OF TIME IN THE STORY OF DENYS LUKIYANOVYCH «UNDER OWN FLAG»

Abstract. The article is devoted to the Denys Lukiyanovych’s little-known story «Under Own Flag», which was included into the collection of stories of the same name in 1917. This example of the writer’s work represents quite new topic for him – the topic of Sich Riflemen Movement as the main mechanism of the struggle for independence and unity of the Ukrainian lands. The genre and style specifics of the work were established based on the peculiarities of its content, form, image system, thematic paradigm. It is proved that «Under Own Flag» has the features of a modernistic story, while its cyclical structure has the qualities of a modernistic novel. The work is made in the stylistic range of the early twentieth century: the author did not deviate from the principles of impressionism and expressionism. For greater truthfulness in the representation of the pictures of civil struggle of those times the writer, still a passionate impressionist, does not deny the using of realism and naturalism. Within the framework of contextual-interpretative analysis, it is appealed to the scientific and artistic texts of other authors, the contemporaries of D. Lukiyanovych, in particular to the works of V. Bobynskyi, M. Holubets, L. Lepkyi, A. Lototskyi, Y. Nazarak, Y. Shkrumeliak etc., which were also focused on the description of the Ukrainian Sich Riflemen Movement, its formation and value for all spheres of national life, especially cultural one. It is concluded that the work of D. Lukiyanovych demonstrated artistically the important stages of the Sich Riflemen Movement in Western Ukraine – from heavy military battles to awareness of the value of such a struggle. Attention is also paid to other issues: the place of women in this movement, brotherhood in war, family values, nation-building principles of state formation, etc. It is proved that the analyzed work was the first author’s attempt to focus on the phenomenon of Ukrainian Sich Riflemen Movement, where the modernistic manner and a variety of small genre forms were used, which would later grow into larger prose canvases.

Keywords: D. Lukiyanovych, Ukrainian Sich Riflemen, Sich Riflemen Movement, genre, style, short prose, stories, modernism.

© Шморлівська Л., 2022 р.

Лілія Шморлівська – аспірантка III року навчання філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна; liliashm@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-6843-3545>

Lilia Shmorlivska – graduate student of the third year of study at the Faculty of Philology of the Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine; liliashm@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-6843-3545>